

Úvod	3
Co je sociální vyloučení?	5
Jak přistoupit k sociálnímu začleňování?	7
Agentura pro sociální začleňování	9
Zásady pro úspěšný postup v sociálním začleňování	10
Výzkum a sběr dat	11
Strategické plánování	12
Koordinace	13
Terénní sociální práce	14
Bydlení	15
Zaměstnanost	17
Vzdělávání, výchova a sociálně právní ochrana dětí	19
Bezpečnost a prevence kriminality	21
Poznámky	23

ÚVOD

Příručku, kterou právě držíte v ruce, sestavily společně Agentura pro sociální začleňování v romských lokalitách (dále jen „Agentura“), Ministerstvo vnitra a nevládní organizace Člověk v tísni. Východiskem pro zpracování příručky byl materiál *Sociální vyloučení: dobré praxe a řešení*, který vznikl v autorském kolektivu o.s. Společně k bezpečí.

Jejím hlavním cílem je sloužit představitelům obecních a městských samospráv jako průvodce při jejich úsilí o předcházení a odstraňování sociálního vyloučení – jevu, jehož negativní dopady ovlivňují stále více obcí, měst a regionů v České republice. Nabízí základní principy, nástroje a možnosti řešení, které mohou vést k stabilizaci situace sociálně vyloučených lidí a postupně

i k jejich sociálnímu vzestupu. Chceme, aby se naše příručka lišila od mnoha ostatních tím, že stručně a přehledně poskytne jasnou představu o tom, jak a co proti sociálnímu vyloučení dělat. Neměla by Vás přitom zahltit přílišným množstvím informací, naopak by Vám měla umožnit zorientovat se v nabízených opatření, které jsou zastřešeny jednotným přístupem a filozofií. Příručka chce být nejenom zdrojem informací, ale především nabídkou spolupráce při využití navrhovaných nástrojů – ať už pouze na úrovni poskytnutí podrobnějších návodů pro konkrétní situace, nebo třeba na úrovni plného zapojení Vaší obce nebo města do spolupráce s Agenturou.

Boj proti sociálnímu vyloučení a pomoc lidem, kteří se v pasti chudoby, nezaměstnanosti, nízké vzdělanosti, dluhů a celkově špatných životních podmínek nacházejí, se mnohdy zdá jako komplikovaný a neřešitelný úkol.

Sázka na integraci nemusí být populární před voliči a její výsledky se mohou projevit za období delší, než je jedno volební. Vyžaduje i dávku odvahy, protože nikdy nebude záležet jen na jediném člověku, ale v podstatě na všech, kteří se procesu začleňování musí z podstaty řešeného problému věnovat. K využití se v současné době nabízí dostatek efektivních nástrojů v legislativě, dotační politice a v koordinaci jednotlivých resortních přístupů.

Věříme, že jejich správné uchopení, pevné odhodlání, politická podpora a jistá míra trpělivosti je nejdůležitějším krokem k postupné eliminaci sociálního vyloučení a tou nejlepší investicí do budoucnosti Vaší obce, jejich občanů i celé České republiky.

Michael Kocáb
ministr vlády ČR pro lidská práva a menšiny

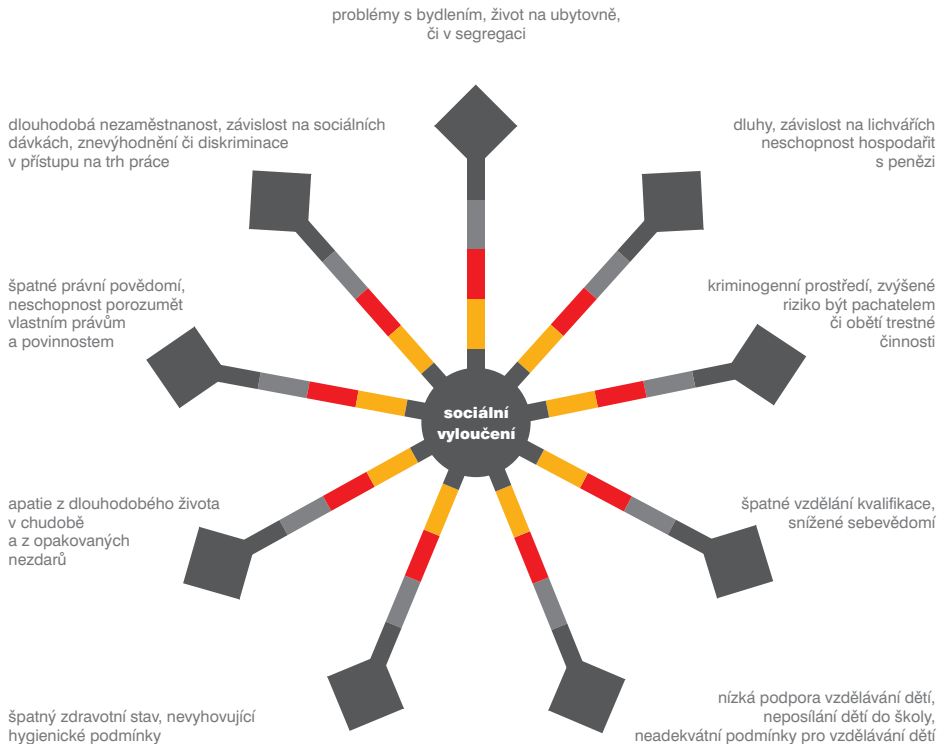

CO JE SOCIÁLNÍ VYLOUČENÍ

Zjednodušeně řečeno, sociálně vyloučení jsou ti občané, kteří mají ztíženy přístup k institucím a službám (tedy k institucionální pomoci), jsou vyloučení ze společenských sítí a nemají dostatek vertikálních kontaktů mimo sociálně vyloučenou lokalitu. Základní charakteristikou propadu na sociální dno je nahromadění důvodů, které vedou k životní krizi (ztráta zaměstnání, platební neschopnost, problémy

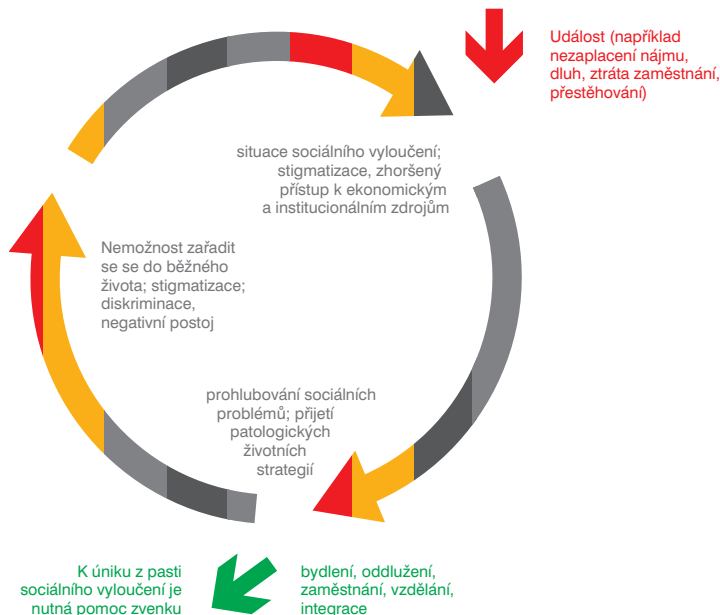
s bydlením, problémy dětí ve škole, nemoc atd.). Sociálně vyloučení lidé obvykle nestojí před jedním problémem, ale před jejich komplexem, přičemž mnohý z nich by i jednotlivě ohrožoval normální fungování člověka ve společnosti. S postupným propadem na dno přestává být zřejmé, co je původním důvodem propadu a co jeho následkem.

Lidé žijící na okraji společnosti se přizpůsobují podmínkám sociálního vyloučení, a osvojují si specifické vzorce jednání, které jsou často v rozporu s hodnotami většinové společnosti. Proto někdy bývá soužití na první pohled problematické. Návyky získané adaptací na život v sociálním

vyloučení pak ale těmto lidem znemožňují být úspěšní ve většinové společnosti, ztrácí (či ani nezískávají) hodnotové žebříčky středostavovského občana orientovaného na kariéru vzestup a úspěch. To je znovu a znovu uzavírá v pasti sociálního vyloučení. Z této pasti se lidé nedokáží dostat bez cizí pomoci.

PAST SOCIÁLNÍHO VYLOUČENÍ

Specifickou roli v sociálním vyloučení hraje etnicita, zejména etnicita přisouzená. Podstatná část obyvatel Česka se nesprávně domnívá, že v případě sociálního vyloučení se jedná primárně o problém etnický, nikoliv sociální. Zjednodušeně řečeno, že důvodem chudoby a sociálního vyloučení části romské populace není její sociální situace, ale etnický původ. Přitom v současné době je již zřejmé, že ne všichni Romové v České republice žijí v prostředí sociálního vyloučení a ne každý, kdo se v podmínkách sociálního vyloučení nalézá, je Rom. Podle výzkumu MPSV z roku 2006 žije ve vyloučených lokalitách cca 80 tis. obyvatel, a z toho téměř 1/4 nelze považovat za Romy.

V ČR přitom podle odborných odhadů žije okolo 170 tis. Romů. Na druhou stranu nelze opomíjet fakt, že sociální vyloučení je v České republice částečně etnizované. Etnická příslušnost (většinou romská) je totiž obvyklou příčinou negativního postoje většinové společnosti a částečné diskriminace, nejčastěji na trhu práce, ve vzdělávání a často i v bydlení. Romové jsou často stigmatizováni, tedy onálepkováni jako osoby nebo skupina osob tzv. „problémových“ nebo „nepřizpůsobivých“. Etnická, náboženská, národnostní kulturní či jiná odlišnost by proto měla být při řešení zohledněna tehdy, je-li zdrojem diskriminace či stigmatizace.

JAK PŘÍSTOUPIT K SOCIÁLNÍMU ZAČLEŇOVÁNÍ?

Na začátku procesu sociálního začleňování musí stát pevně rozhodnutí, že situaci v sociálně vyloučených lokalitách je obec a její politická reprezentace odhodlána řešit.

Jedná se o jeden z nejkomplikovanějších procesů, zatížený stovkami špatných praxí, nedostatečným uplatňováním státních a evropských integračních politik, malou popularitou mezi voliči, negativním či přezíravým až nenávisným postojem části české veřejnosti k Romům, a také – bohužel velmi masivně – zneužíváním tématu k lacinému populismu. Na úrovni České republiky i v zemích Evropské unie není přitom pochyb o jediném přijatelném

přístupu: podpoře sociálního začleňování sociálně znevýhodněných či marginalizovaných lidí. Také proto proudí do opatření na sociální začleňování nejen z evropských strukturálních fondů masivní finanční prostředky.

Přitom způsobů řešení je přesně tolik, kolik je sociálně vyloučených lokalit. Žádné z řešení není zcela univerzální.

Kromě jasného a pevného rozhodnutí a odhodlání k sociálnímu začleňování je pro úspěšnost jednotlivých opatření i jejich celku důležité naplňovat také následující principy, které jsou společné pro všechny situace.

ZAČÁTEK PROCESU

Rozhodnutí

PŘED ŘEŠENÍM

Nalezení kontextu

Sdílení dobrých praxí

Přijetí odpovědnosti

ŘEŠENÍ

Spolupráce

Prevence

Individuální přístup

Participace

CÍL

Sociální mobilita (sociální začleňování)

PRINCIP KONTEXTU

Stejně jako problém vyloučených lokalit nevznikl izolovaně, není ani jeho řešení možné bez vazby na okolí. Prostředí vně vyloučené lokality je vždy rovněž negativně ovlivněno (např. pozastavením rozvoje infrastruktury v této části města/obce, zhoršenou kvalitou bydlení v okolí lokality). Všechna plánovaná řešení proto musí obsahovat opatření, která zohlední zájem všech obyvatel obce/města, podpoří rozvoj doposud vyloučené lokality v kontextu celého prostoru obce/města a umožní izolovanou zónu integrovat do celku města/obce. Na počátku přitom vždy stojí rozhodnutí, zda je investice do rozvoje vyloučené lokality výhodná (nejen pro její obyvatele, ale i okolí), či zda je vhodnější zdevastovanou či zcela segregovanou lokalitu zcela zrušit a rozvoje opatření mj. pro její bývalé obyvatele plánovat na jiných místech.

PRINCIP SDÍLENÍ DOBRÝCH PRAXÍ

Přestože každé řešení je nutné upravit podle místních poměrů, nejlepším rádcem je dobrá praxe realizovaná třeba v sousední obci. Naopak špatným rádcem může být přesvědčení, že všechna opatření lze zvládnout bez expertních znalostí.

PRINCIP SPOLUPRÁCE

Mezi nejčastější osoby, se kterými je sociálně vyloučený člověk v kontaktu, patří pracovníci a pracovníci sociálního odboru, odboru sociálních dávek, úřadu práce, odboru bytové politiky, neziskové organizace, učitelky a učitelé ze škol, asistenti a asistentky mateřských, základních a středních škol, atp. Ti tvoří základní institucionální síť, která rozhoduje o tom, jaké podněty bude sociálně vyloučený člověk přijímat, a tedy i jak bude na tyto

podněty reagovat. Je-li tato síť připravená s fenoménem sociálního vyloučené pracovat, násobně vzrůstá šance, že proces integrace bude úspěšný. Vzájemná koordinace a spolupráce aktérů této sítě je přitom nutnou podmínkou. Nejvhodnější se jeví, pokud se jednotliví aktéři institucionální sítě domlouvají a opatření společně plánují.

PRINCIP PARTICIPACE

Zásadní roli hraje porozumění mezi aktéry institucionální sítě a klienty – lidmi z vyloučené lokality. Obě strany musí dokonale znát cíl, který pro obě z nich musí být sdílený a srozumitelný. Globálním cílem je integrace, a dílčími cíli činnosti, které němu vedou, jsou zejména oddlužení, nalezení zaměstnání, zajištění bydlení, získání vzdělání, zlepšení zdravotního stavu, atd. Bez deklarace ochoty a motivace na straně klienta opatření nikdy nebudou účinná. Na formulaci svých zájmů a cílů se musí sociálně vyloučený člověk podílet, jinak proces integrace zkrachuje, nebo se stane sociálním inženýrstvím.

PRINCIP PŘIJETÍ ODPOVĚDNOSTI

Většina článků institucionální sítě podléhá (nebo je alespoň ovlivněna) vedení obce (starostovi nebo příslušným radním). Proto je klíčovým předpokladem k úspěšné integraci přijetí odpovědnosti ze strany samosprávy.

Je nezbytné udělat „audit“ místní sociální politiky a odhalit případné aktéry v systému, kteří záměrně integraci odporují, či dokonce situace v sociálně vyloučených lokalitách zneužívají ve svůj prospěch (často např. spekulanti s byty, apod.). Případná korupční jednání je nutné odstínit.

Následně je možné se ujmout koordinační role řízení nebo pozitivního ovlivňování všech systémů v institucionální síti, které na proces integrace mají vliv.

PRINCIP INDIVIDUALITY

Nelze předpokládat, že skupina lidí, jež je letným pohledem označitelná jako sociálně vyloučená komunita se stejnými bariérami pro vstup na trh s byty, prací a vzděláním, respektive její jednotliví členové (rodiny), se budou chovat v reakci na podněty stejně. Nutným předpokladem k úspěšnému začleňování je proto zaměření na jedince, zvýšení jeho sociálních kompetencí a tedy sociální mobility.

PRINCIP PREVENCE

Sociální vylučování je proces mnohem snadnější a rychlejší, než opětovné začlenění. Sociálnímu vyloučení lze předejít uplatňováním obdobných přístupů a nástrojů, jako při procesu sociální integrace. Prevence je důležitým komponentem integračního přístupu a může ušetřit nemalé síly a prostředky v budoucnosti.

PRINCIP MOBILITY

Cílovým stavem procesu integrace je plné začlenění jednotlivce (rodiny) do společnosti ve všech oblastech. Každý jednotlivec by měl mít možnost přestěhovat se v rámci obce do kteréhokoliv místa, nebo vykonávat kterékoliv zaměstnání, limitující by přitom měly být pouze jeho individuální vlastnosti a schopnosti. Každý občan by tedy měl mít možnost úplné mobility.

Je důležité naplňovat představu, že ve všech kategoriích bytů, které se ve městě nacházejí, bydlí lidé, kteří předtím byli uzavřeni do prostoru vyloučené lokality, že vykonávají celé spektrum různých zaměstnání (obojí, mají-li k tomu individuální předpoklady) a jejich děti se vzdělávají mezi ostatními vrstevníky; jinak nebude proces integrace nikdy zcela otevřený.

AGENTURA PRO SOCIÁLNÍ ZAČLEŇOVÁNÍ

Agentura pro sociální začleňování¹ je nástrojem Vlády ČR k zajištění podpory obcím v procesu sociální integrace. Jejím posláním je propojovat subjekty na místní úrovni tak, aby spolupracovaly při sociálním začleňování. Podporuje nadresortní přístup a propojování působení veřejné správy a neziskového sektoru.

Podpora probíhá především v následujících oblastech:

- v zajištění služeb na podporu vzdělání (včetně podpory včasné péče o děti), podporu zaměstnanosti, sociálních služeb a sociálního bydlení a zajištění infrastruktury pro tyto služby,
- v čerpání prostředků z evropských strukturálních fondů, státního rozpočtu, krajských dotačních programů a dalších zdrojů;
- v komunikaci s ústředními orgány státní správy, zejména resorty, které mají různé aspekty sociálního začleňování v gesci; z podnětů při práci v lokalitách Agentura formuluje návrhy v oblasti legislativy, dotačních titulů, sociálních politik, apod.

V současné době funguje Agentura ve své pilotní fázi. Do projektu je v roce 2009 zahrnuto 12 lokalit

(měst i regionů), kde Agentura působí a postupně standardizuje svou činnost. V následujících letech dojde k zahrnutí dalších 20 měst.

V konkrétní rovině může v dané obci Agentura významně přispět nebo zajistit naplnění všech doporučení, která jsou uváděna v této příručce:

- Zajištění výzkumu nebo monitoringu situace v obci a zejména ve vyloučených lokalitách
- Založení lokálního partnerství (koordináční platformy) a výkon funkce koordinátora
- Zajištění procesu strategického plánování
- Poradenství ve všech klíčových oblastech
- Poradenství ohledně strukturálních fondů a administrování projektů

Další informace o Agentuře naleznete na stránkách www.socialni-zaclenovani.cz, kde jsou především uvedeny podrobnější informace, návody a dokumenty k doporučeným opatřením.

Kapacity Agentury jsou v současné době limitovány, nicméně v rámci možností lze poskytnout konzultace a poradenství i městům a obcím, které nejsou zahrnuty mezi pilotní lokality Agentury.

¹ Současné organizační zařazení a název je Odbor pro sociální začleňování v romských lokalitách, Úřad vlády ČR.

ZÁSADY PRO ÚSPĚŠNÝ POSTUP V SOCIÁLNÍM ZAČLEŇOVÁNÍ

Pro efektivní politiku sociální integrace je nezbytné respektovat logickou souslednost a provázanost určitých kroků, které jsou předpokladem každé efektivní politiky.

Každý jistě uzná rizika řešení přijímaných bez důkladné znalosti problému, bez podpory důležitých

aktérů, partnerského a konsensuálního přístupu, bez naplánování s jasným rozdělením odpovědnosti za stanovené úkoly atd.

V úspěšné politice sociálního začleňování se proto osvědčuje následující postup.

VÝZKUM, SBĚR DAT, ANALÝZA

Znalost problému

Najít partnery (obec, kraj, stát, nevládní organizace, školy...)

Zapojit veřejnost (občanské iniciativy, komunitní práce, osvěta...)

STRATEGICKÉ PLÁNOVÁNÍ

Vědět, co dělat (plán)

KOORDINAČNÍ PLATFORMA

Zajistit koordinaci

Díločtí aktivity

Vyhodnocovat úspěšnost (monitoring, evaluace, aktualizace plánů)

VÝZKUM A SBĚR DAT

Standardizovaný sběr dat a jejich analýza jsou klíčem, který otevírá dveře k objektivnímu pohledu na sociálně vyloučenou lokalitu a její obyvatele. Sociálně vyloučená lokalita často bývá složitá, uzavřená a neprůhledný propletenec vztahů a problémů, kterým není snadné při pohledu zvenčí porozumět. O takových lokalitách často koluje spousta nepravdivých a nepřesných informací, domněnek, subjektivních názorů a soudů nebo zastaralých údajů, které cestu k řešení problémů pouze komplikují.

Profesionálně provedený výzkum sociálně vyloučené lokality přinese nejenom přesná data o obyvatelích lokality, ale poskytne také hlubší porozumění dění v lokalitě a celkové situaci, pochopení příčin problémů a souvislostí, které jsou překážkou v jejich řešení. Takto zpracovaná analýza je nezbytným předpokladem pro kvalitní strategické plánování, a stanovení jednotlivých kroků proti sociálnímu vyloučení.

Při sběru dat můžete postupovat následovně:

- Shromáždit si veškeré údaje ze zpráv o šetřeních, výzkumech a z dalších relevantních materiálů, které se sociálně vyloučenými lokalitami ve vaší obci/městě zabývaly.
- Shromáždit informace v rámci úřadu samosprávy a od dalších spolupracujících subjektů. Radou relevantních informací disponují jednotlivé odbory úřadu, Policie ČR, školy, nevládní organizace atd.
- Zadat výzkum externímu zpracovateli (výzkumné agentuře, akademickému pracovišti apod.)

Takto získaná data tvoří dobrý základ pro strategické plánování a další snahy o sociální začleňování ve vaší obci či městě.

Sběr a analýza dat trvá obvykle 1 až 3 měsíce a cena (při externím zadání) se pohybuje mezi 30 a 200 tisíci Kč – obojí závisí na velikosti obce.

- Na stránkách www.socialni-zaclenovani.cz naleznete:
  - seznam indikátorů, které lze shromažďovat
  - metodologii sběru dat
  - příklady výzkumných zpráv
  - vzor pro zadání externímu zpracovateli

STRATEGICKÉ PLÁNOVÁNÍ

K efektivnímu postupu proti sociálnímu vyloučení je nezbytné zpracovat strategický plán. Ačkoliv obec disponuje řadou jiných materiálů, které se problému sociálního vyloučení nějakým způsobem dotýkají (komunitní plán, IPRM, koncepce prevence kriminality), strategický plán pro sociální začleňování by měl být komplexní v tom smyslu, že integruje jednotlivá dílčí témata a naplňuje opatření ve všech oblastech (viz dále v příručce), včetně vazby rozvoje vyloučené lokality do infrastruktury města. Takový dokument také přesně definuje úkoly všech subjektů zapojených do koordinační platformy, a deklaruje konsenzus a shodu o společných cílech.

Strategické plánování je standardizovaný proces, který má vždy 3 fáze:

1. Kde jsme? – popis současného stavu

2. Kam se chceme dostat? – formulace cílů, popis cílového stavu

3. Jak se tam dostaneme? – naplňování postupů, které povedou k naplnění cílů

Tato základní kostra je většinou doplněna definováním rolí jednotlivých zúčastněných partnerů,

vyhodnocením rizik pro realizaci jednotlivých kroků a analýzou zdrojů a rozpočtem.

Celý strategický plán má tedy obvykle následující strukturu:

1. Analýza současného stavu
2. Partneři plánování (rozdělení jejich kompetencí)
3. Vize
4. Priority
5. Dlouhodobé cíle
6. Krátkodobé cíle
7. Pracovní plán na první rok a nástin plánů na další roky
8. Rizika (co může ohrozit splnění plánu)
9. Harmonogram
10. Rozpočet, včetně přiřazených přepokládaných zdrojů financování

Při výběru priorit a stanovování cílů je dobré nezahltit se množstvím úkolů. Lépe je vybrat si jich jen několik, které jsou v daném období reálně dosažitelné.

Stanovené cíle by měly splňovat tzv. kritéria SMART, tedy být specifické (konkrétní), měřitelné (poznáme, že úkol byl splněn), dosažitelné (přiměřené zdrojům), relevantní (týkají se podstatného tématu) a termínované.

Na stránkách www.socialni-zaclenovani.cz naleznete:

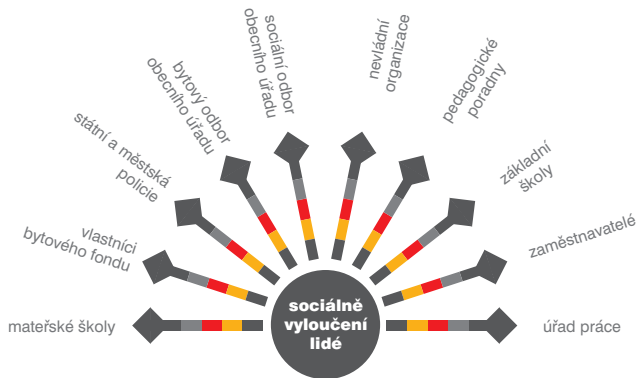
- metodiku strategického plánování
- příklady strategických plánů

KOORDINACE

Proces sociální integrace musí probíhat zároveň v mnoha oblastech – bydlení, zaměstnávání, výchovy a vzdělávání dětí a bezpečnosti. V každé oblasti je třeba přijmout řadu kroků na úrovni samospráv, škol, policie a dalších institucí, včetně nevládního sektoru.

Tato řešení je nutné vhodně kombinovat a koordinovat, a to zejména na místní úrovni obce či města. Bez propojení a návaznosti jednotlivých opatření se výrazně snižuje jejich účinnost.

K tomu je nezbytné založit koordinační platformu (např. pracovní, multidisciplinární skupinu) a zároveň jmenovat koordinátora, jehož úlohou bude sjednocovat postup všech institucí a organizací při řešení problémů spojených se sociálním vyloučením. Základními úkoly koordinátora je shromažďování aktuálních informací o situaci a problémech v sociálně vyloučených lokalitách, zajištění vzájemné informovanosti zapojených subjektů, vedení procesu strategického plánování a koordinace činností v lokalitách. Koordinátor svolává a vede jednání koordinační platformy, a schází se i jednotlivě se zástupci institucí, konzultuje s nimi aktuální situaci a problémy k řešení. Identifikuje potřeby lokalit a iniciuje nutná opatření

(např. pokud někde chybí sociální služba pro rodiny s dětmi, usiluje o její zavedení a zajištění jejího řádného fungování).

Podstatným prvkem fungování koordinátora také je, aby nebyl podřízený nikomu mimo strukturu své organizace a ani jemu by nebyl nikdo nijak podřízen a povinován. Jeho práce spočívá především ve vyjednávání a snaze o dosažení konsensu. Obce pak mohou vytvářet podmínky pro pravidelné setkávání a společnou práci všech, kteří v lokalitách působí nebo mají vůči problémům, které se v lokalitách vyskytují, určité zákonné povinnosti – zástupci samosprávných úřadů, nevládních organizací, policie, úřadu práce atd.

- Na stránkách www.socialni-zaclenovani.cz naleznete:
- příklady koordinačních dohod
  - strukturu zapojených organizací a institucí
  - zápisy z jednání

TERÉNNÍ SOCIÁLNÍ PRÁCE

Terénní sociální práce (dále TSP) je základním nástrojem (lze říci podmínkou) k sociální integraci. Při řešení problémů spojených se sociálním vyloučením totiž TSP zajišťuje základní kontakt mezi sociálně vyloučeným občanem a institucemi, případně dalšími nabízenými službami. Takový kontakt by se často v praxi vůbec neuskutečnil. TSP přichází do prostředí klienta, poznává problémy v kontextu jeho prostředí a podmínek k životu, postupně zjišťuje souvislosti. Mezi pracovníkem a klientem se buduje vztah důvěry a TSP může aktivně pracovat s motivací klienta, vést ho k rozhodnutím, která nejsou možná bez dlouhodobé znalosti.

TSP navíc neřeší pouze problémy ex-post, ale působí také preventivně – pomáhat předcházet dalším krizovým situacím v životě klienta.

Pokud se rozhodnete pro užití tohoto nástroje ve vaší obci/městě, máte v zásadě dvě možnosti:

- Spolupracovat s poskytovateli sociálních služeb (většinou jde o nevládní organizace, někdy TSP poskytují orgány sociálně právní ochrany dětí, zřídka školy)
- Poskytovat sociální službu sami (obec si zaregistruje a provozuje vlastní TSP)

Výhodou TSP je její maximální dostupnost pro klienta, finanční nenáročnost (v porovnání s represivními nebo krajními opatřeními – výkon trestu, umístování

děti do dětských domovů apod.) a efektivita (preventivní a podpůrná opatření jsou často účinnější než aplikace represivních opatření).

Díky terénní sociální práci mohou lidé dosud žijící v prostředí sociálního vyloučení začít řešit svou bytovou situaci, nalézt východisko z pasti zadluženosti, hledat i úspěšně získat zaměstnání, ulehčit svým dětem cestu ke vzdělání od jejich nejranějšího věku, podpořit je v navázání standardních sociálních kontaktů např. s úřady a ve společnosti. To vše pak může významně přispět ke stabilizaci jejich sociální situace. TSP ovšem není samospasitelná. Její využití je nutné naplánovat a důsledně zasadit do institucionální sítě a do kontextu poskytovaných sociálních služeb a dalších opatření k sociální integraci.

Pro TSP je možné využít finanční prostředky ze státního rozpočtu (poskytuje je MPSV cestou krajských úřadů), z dotačních titulů některých krajů nebo ze strukturálních fondů EU (z Evropského sociálního fondu, operační program Lidské zdroje a zaměstnanost, prioritní osa 3 Sociální integrace a rovné příležitosti).

Účinná terénní sociální práce vyžaduje kvalitní a hlavně kvalifikované sociální pracovníky, resp. pracovníky v sociálních službách s praxí v práci v sociálně vyloučených lokalitách. Profesionalita poskytované služby je základní podmínkou její účinnosti.

- Na stránkách www.socialni-zaclenovani.cz naleznete:
  - registr poskytovatelů sociálních služeb dle specializace a regionu
  - informace k registraci sociální služby
  - informace ke zpracování standardů kvality sociálních služeb
  - informace o financování TSP

BYDLENÍ

JAK SE TO JEVI

Bydlení ve vyloučené lokalitě je na první pohled nejviditelnějším projevem sociálního vyloučení. Sociálně vyloučené lokality jsou většinou charakterizovány prostorovou segregací, devastovanými domy a byty, nevyhovujícími hygienickými podmínkami, špatnou vybaveností domů, bytů i veřejných prostranství nebo narušeným životním prostředím. V takových lokalitách jsou soustředěni sociálně vyloučení lidé, a s nimi všechny další problémy: nezaměstnanost, kriminalita, zadlužení. Právě zadlužení nejvíce souvisí s takovým bydlením: obyvatelé často dluží za nájem a další služby. To bývá i obvyklý důvod „přistěhování“ do segregované lokality, a nájemní vztahy jsou nadále dlouhodobě nerespektovány a porušovány.

CO SE SKRÝVÁ POD POVRCHEM?

- Jedním z nejvíce negativních projevů sociálního vyloučení je ztížený přístup ke kvalitnímu bydlení, a sestěhování sociálně vyloučených lidí do jedné ulice, domu nebo čtvrti.
- Při bydlení v sociálně vyloučené lokalitě dochází k soustředění nositelů sociálních handicapů na malém prostoru a rizikové chování se stává normou. Jestliže šance na opuštění takové lokality je malá, ztrácí tyto rodiny a jednotlivci perspektivu. Jejich vztahy s okolím se zhoršují, ztrácejí kontakt se společností.
- Bydlení může představovat pro rodiny i jednotlivce sociální problém, který mívá za následek nedodržování nájemních smluv – jedná se většinou o neplacení nájemného a úhrad za služby spojené s bydlením, o poškozování zařízení domu a bytu, o obtížné chování vůči okolí a sousedům apod.
- Důvodem neplacení nájemného a dalších poplatků je nejčastěji buď nedostatek finančních prostředků (nezaměstnanost a závislost na sociálních dávkách), nebo neschopnost plnit povinnosti spojené s užíváním bytu (rodina neumí s finančními prostředky zacházet a správně hospodařit).
- Neplacení nájmů a poplatků je také někdy způsobena nedůsledností poskytovatelů ubytování a služeb při včasném vymáhání dlužných částek. Taková nedůslednost, kdy např. rodina neplatí za bydlení a služby, a přesto jich využívá (stále „to“ svítí, topí, teče), vede ke zhoršování platební morálky, a k postupnému nahromadění dluhů.

- Kumulace dluhů je přitom proti zájmům obcí i poskytovatelů služeb, kteří chtějí dostat za své služby zaplacen. Čím větší dluhy totiž vzniknou, tím obtížněji jsou vymahatelné, protože dlužníci se ocitají v pasti dluhů a jejich schopnost a ochota splácet se postupně snižuje.
- Nedostatečné právní jistoty v bydlení (krátkodobé smlouvy, bydlení bez smlouvy, nájem neodpovídající smlouvám atp.) vedou ke zvýšení vykořeněnosti a následně k vyššímu riziku postupné devastace jak bytového fondu, tak veřejných prostor a prostranství.
- Špatná právní dostupnost spolu s absencí jakékoli sociální infrastruktury zvyšují izolovanost především dětí a mládeže a tím i zvyšují riziko sociálně patologického chování.
- Nízká kvalita (včetně obvyklé přeplněnosti) obytného prostoru vede ke snížení možností pro kvalitní přípravu dětí do školy. U dospělých jedinců zvyšuje rezignaci při hledání legálního zaměstnání.

? OTÁZKY PRO VÁS

- Jsou ve Vaší obci sociálně vyloučení občané soustředěni v jedné čtvrti nebo ulici? Jde o obecní nebo soukromé byty?
- Jaké jsou ve Vaší obci hlavní příčiny zadluženosti?
- Dochází u dlužníků k nadměrné kumulaci dluhů spojených s bydlením?
- Jaké jsou možnosti pro zadlužené občany dostat se z dluhové pasti?
- Jaké jsou možnosti obyvatel sociálně vyloučené lokality odstěhovat se ze segregované čtvrti pryč?
- Spravuje obec sociální bytový fond?
- Je možné současnou sociálně vyloučenou lokalitu revitalizovat do podoby běžné čtvrti?

PRINCIPY ŘEŠENÍ

Prevence zadlužení

Je naprosto nezbytné, aby každý dluh byl řešen bez odkladu. Tak se zabrání jejich kumulaci a dlužník neupadne do dluhové pasti. I každé další porušení nájemních povinností musí být řešeno rychle.

Podpora ekonomické gramotnosti a platební morálky
Řada rodin ze sociálně vyloučených lokalit nedokáže

správně hospodařit s penězi – takový problém může vyřešit vhodná forma sociálního poradenství.

Koordinace jednotlivých intervencí

Vyřešení otázky bydlení je sice klíčové, ale samo o sobě nic nevyřeší. Navazovat musí dostatečná nabídka sociálních služeb.

Prostupné bydlení

Kromě nájemních bytů by obec měla disponovat i sociálním bydlením. To je vhodné uspořádat do stupňovitého systému (co do kvality), který je oběma směry prostupný, aby sociálně vyloučené občany motivoval k vlastní odpovědnosti za svou situaci.

Revitalizace veřejných prostor

Vhodné urbanistické řešení, budování standardní sociální infrastruktury, zajištění dobré dopravní dostupnosti a odstraňování zátěží životního prostředí pomohou integrovat vyloučenou lokalitu i její obyvatele zpět do života obce.

Participace občanů

Do řešení problémů se sociálně vyloučenou lokalitou je nutné v co největší míře zapojit občany, kteří se v rámci komunity mohou podílet na revitalizaci veřejného prostoru.

AKTÉŘI

- Obec (sociální odbor, majetkový/bytový odbor)
- Soukromí vlastníci bytových fondů
- Dodavatelé služeb spojených s bydlením (voda, elektřina, plyn, apod.)
- Nevládní organizace (sociální práce, občanské a protidluhové poradenství)

OPATŘENÍ

- Koordinované a okamžité řešení dluhů a dalších porušení nájemních povinností
- koordinace a vzájemná informovanost mezi obcí a poskytovateli služeb
- plnění všech povinností spojených s užíváním bytu musí být vyžadováno ihned
- komunikace s dlužníkem a zjištění důvodu porušení povinností
- informovat dlužníka o možných důsledcích nezaplacení dluhu

- proaktivní přístup k řešení situace ve spolupráci s poskytovateli sociálních služeb (poradenství, splátkový kalendář, odpuštění penále apod.)

Institut zvláštního příjemce

- zajišťuje, aby dávky sociálního zabezpečení byly příjemcem využity ke svému účelu
- příslušný úřad musí zjistit, zda je někdo z dlužníků příjemcem takové dávky
- úřad iniciuje zabezpečení zvláštního příjemce sociálních dávek

Protidluhové poradenství

- pomoc předluženým lidem a poradenství
- zvyšování ekonomické gramotnosti klientů
- formou poradny i terénní sociální práce
- obec může proškolit své zaměstnance v základech protidluhového poradenství

Standardizace podmínek k bydlení

- zavedení jednoznačných pravidel pro získávání nájemní smlouvy
- pravidla a rovné podmínky pro všechny nájemníky
- vymahatelný domovní řád
- standardizace poměrů pro odběr elektřiny a vody (funkční elektroměry a vodoměry), odstranění odběrů na černo
- zavedení služeb domovníka

Sociální služby

- řešení otázky bydlení je nutné doprovázet pomocí v dalších oblastech
- hospodaření s rodinným rozpočtem, zaměstnání, výchova dětí atd.

Prostupné bydlení

- systém bydlení odstupňovaný podle kvality a ubytovacího režimu (azylové domy a ubytovny, byty nižšího standardu, nájemní bydlení)
- prostupný oběma směry (propad do horšího bydlení, možnost opětovného návratu)
- šance pro lidi, kteří prokážou vlastní snahou schopnost bydlet mimo vyloučenou lokalitu

Komunitní práce

- vedení nájemníků k odpovědnosti za svůj dům, ulici
- organizace úklidových nebo stavebních prací občanů v jejich domě nebo lokalitě
- obyvatelé tak mohou odpracovat část svého dluhu
- tyto aktivity posílí sousedské vztahy a zlepší soužití

Na stránkách www.socialni-zaclenovani.cz naleznete:

- informace k protidluhovému poradenství
- metodiku aplikace institutu zvláštního příjemce
- podrobnější informace o systému prostupného bydlení
- dotační tituly k financování projektů podporovaného bydlení

ZAMĚŠTNANOST

JAK SE TO JEVI

Zaměstnavatelé často nechtějí zaměstnávat lidi z tzv. špatné adresy. V sociálně vyloučených lokalitách bývá velmi vysoká nezaměstnanost. Často dokonce dosahuje 90–100%. Jedná se zpravidla o nezaměstnanost dlouhodobou, kdy lidé postupně ztrácejí pracovní návyky, přestávají hledat zaměstnání a vytvářejí si alternativní strategie, jak se uživit (často kombinace čerpání některých sociálních dávek, práce „na černo“, atd.).

CO SE SKRÝVÁ POD POVRCHEM?

- Sociálně vyloučení lidé mají naprosto marginální pozici na trhu práce. Pokud pracují, vykonávají především sezónní, příležitostné a málo kvalifikované práce.
- Mezi příčiny nezaměstnanosti patří nízké vzdělání, nedostatečné sociální kompetence, zadlužení rodin (o výdělek by je připravil exekutor) a mnohdy špatný zdravotní stav.
- Důležitými faktory nezaměstnanosti jsou také demotivující sociální systém, nepostihovaná práce „na černo“ i diskriminace ze strany zaměstnavatelů.
- Čím déle nezaměstnanost trvá, tím více se snižují šance na plnohodnotný opětovný návrat do zaměstnání. Nejmladší generace nezískávají pracovní návyky vůbec, neboť někteří z nich nikdy neměli příležitost pracovat.
- Důležitost regulérního zaměstnání a příjmu pro úspěšnou sociální integraci je přitom více než zřejmá.
- Absence legálního zaměstnání znamená dlouhodobý propad celé rodiny – nízký příjem, závislost na polomafiánském zprostředkovatelském systému, snižování hodnoty vzdělání a dalších dlouhodobých strategií založených na principu stability a zvyšování sociálně patologického chování uvnitř rodin včetně nucení dětí k práci (často na hraně či za hranou kriminálního jednání).

OTÁZKY PRO VÁS

- Jaká je úroveň nezaměstnanosti v sociálně vyloučené lokalitě ve Vaší obci? Jakou mají tyto lidé pozici na trhu práce?

- Jak lze motivovat nezaměstnané k hledání zaměstnání?
- Jakým způsobem shánějí prostředky k obživě?
- Disponuje Vaše obec projekty v rámci aktivní politiky zaměstnanosti?

PRINCIPY ŘEŠENÍ

Zapojení obcí do aktivní politiky zaměstnanosti

Obce disponují řadou opatření, jak – nejčastěji ve spolupráci s úřady práce – mohou přispět k lepšímu zapojení sociálně vyloučených lidí do zaměstnání.

Zajištění rovných šancí na trhu práce

Pomocí vzdělávacích a podpůrných projektů lze přispět k tomu, aby sociálně vyloučení občané měli stejnou „startovací čáru“ při hledání zaměstnání, jako ostatní.

Motivace k hledání zaměstnání

Sociální politika umožňuje motivovat nezaměstnané k aktivnější snaze o nalezení zaměstnání, a zároveň nabízí instrumenty k zachování pracovních návyků u nezaměstnaných.

Spolupráce s nestátními subjekty

Podnikatelské subjekty i nevládní organizace mohou pomoci dlouhodobě nezaměstnaným zařadit se znovu na trh práce, a měly by být zapojeny do konkrétních aktivit od plánování po realizaci.

AKTÉŘI

- Obec
- Příspěvkové organizace obce
- Úřady práce
- Nevládní organizace
- Podnikatelské subjekty

OPATŘENÍ

Vzdělávací projekty

- obec může podpořit kurzy vzdělávání dospělých
- kurzy jsou zaměřeny na zvyšování funkční gramotnosti (psaní CV, komunikační dovednosti,
- jednání se zaměstnavateli)
- motivační programy (vyvedení z pasivity, zvýšení sebevědomí)
- zvyšování kvalifikace

Podporované zaměstnání

- pomáhá sociálně znevýhodněným lidem zařadit se do zaměstnání
- poradenství i asistence před i po přijetí do zaměstnání
- cílem je dlouhodobá stabilizace pracovního místa

Pracovně právní poradenství

- zaměřeno na lidi, kteří mají zhoršené postavení na trhu práce
- pomoc s nalezením vhodného zaměstnání
- kontaktování zaměstnavatelů a práce s nimi
- poradenství s pracovně právními otázkami, s vyplněním formulářů, tvorbou CV apod.
- vhodné kombinovat s terénní sociální prací

Sociální podnikání

- tržně orientovaný podnik, který vytváří pracovní místa pro sociálně znevýhodněné
- konkurenceschopné běžným firmám
- vytváření integračního pracovního prostředí

Veřejně prospěšné práce

- zachování pracovních návyků a dovedností u nezaměstnaných
- zvyšuje motivaci nezaměstnaných k hledání stabilního zaměstnání
- pracovní místa pro dlouhodobě nezaměstnané
- vytváří je obec na základě dohody s úřadem práce
- úřad práce poskytuje dotaci (mzdové náklady včetně pojistného)
- např. úklid veřejných prostranství, údržba zeleně a komunikací

Veřejná služba

- podobné funkce jako veřejně prospěšné práce pro občany setrvávajících dlouhodobě ve stavu nouze
- pro občany setrvávající dlouhodobě ve stavu hmotné nouze
- obec může výkonem veřejné služby pověřit svou příspěvkovou organizaci, podnikatelský subjekt nebo nevládní organizaci
- nezaměstnaným umožňuje zachovat si vyšší dávky v částce životního minima
- vznik pracovních návyků

Na stránkách www.socialni-zaclenovani.cz naleznete:

- metodiku aplikace veřejné služby
- informace k vzdělávacím projektům, projektům podporovaného zaměstnávání, pracovně-právního poradenství, sociálního podnikání

VZDĚLÁVÁNÍ, VÝCHOVA A SOCIÁLNĚ PRÁVNÍ OCHRANA DĚTÍ

JAK SE TO JEVI

Většina sociálně vyloučených lidí má vzdělání pouze základní, často nedokončené. Někteří jsou vyučeni, často v dělnických profesích. Také děti, které ze sociálně vyloučených lokalit pocházejí, mívají už od začátku značné problémy: časté absence ve škole, mnohdy neomluvené zmeškané hodiny, nestačí tempu ve škole, zaostávají za ostatními dětmi, špatně se učí a nemají žádnou domácí přípravu... Jejich rodiče se o vzdělání svých dětí příliš nezajímají. Děti jsou pak často přerazeny do praktických škol, většinou nepokračují ve vzdělání na středních školách či učilištích. Chybí jim pozitivní vzory, často v brzkém věku napodobují sociopatologické jednání rodičů a reprodukují jejich vzorce jednání a chování.

CO SE SKRÝVÁ POD POVRCHEM?

- Děti ze sociálně vyloučeného prostředí jsou oproti jiným dětem značně znevýhodněné. Ve svém životě totiž doposud toto prostředí pravděpodobně nikdy neopustily, a tak neznají žádné jiné způsoby chování, jednání nebo řešení konfliktů, než ty ze sociálně vyloučené lokality.
- Tyto děti nejsou na školní docházku nijak připravené – nedocházely do mateřské školy, neprobíhala žádná cílená předškolní příprava, neměly podmínky pro přirozený rozvoj sociálních dovedností a komunikačních schopností, které potřebují při dalším procházení školním prostředím i na trhu práce.
- Takto znevýhodněné děti hned v prvních ročních základní školy selhávají, jsou neúspěšné a vytvářejí si ke škole negativní vztah.
- Na druhé straně se školy a další vzdělávací instituce často nedokáží přizpůsobit tomu, že se v blízkosti sociálně vyloučené lokality nachází děti z ní školu navštěvují. Nenastavují se tak adekvátní podmínky a metodiky výuky, nedochází k aktivnímu využívání různých cílených opatření (nebo jich není dostatek), kterými by se tyto děti v prvé řadě udržely v hlavním vzdělávacím proudu, tedy spolu s ostatními dětmi.
- Děti ze sociálně vyloučených lokalit bývají ve školách stigmatizovány, a jejich sociální handicap je vnímán jako intelektová nedostatečnost. Často jsou přerazovány do praktických škol (až 30 % z nich je vyřazeno z hlavního vzdělávacího proudu).

- Absence dětí neznamenají vždy schválnost nebo neochotu. Děti do školy nechodí např. proto, že se tam chodit bojí, necítí se ve škole dobře a bezpečně, rodiče je tam neposílají, nemají se tam jak dopravit, nemají se školou spojené žádné pozitivní zkušenosti.
- Domácí prostředí dětí může být v mnoha případech natolik sociálně patologické, že je ohrožen zdravý vývoj dítěte. Některé děti jsou vystaveny různým formám domácího násilí, sexuálního obtěžování, apod.

OTÁZKY PRO VÁS

- Jsou děti ze sociálně vyloučené lokality ve Vaší obci soustředěny do jedné školy, nebo rovnoměrně navštěvují více škol? Je některá ze škol ve Vašem okolí označována jako „cikánská“?
- Navštěvují děti ze sociálně vyloučené lokality ve Vaší obci mateřské školky, nebo mají jiné možnosti předškolní přípravy?
- Navštěvují děti ze sociálně vyloučené lokality ve Vaší obci základní školy, nebo jsou ve větší míře zařazovány do základních škol praktických?
- Existují ve vaší obci preventivní programy pro práci s ohroženými dětmi?
- Je u vás funkční spolupráce škol, pedagogicko-psychologických poraden, orgánů sociálně právní ochrany dětí a dalších, včetně policie?
- Existuje ve Vaší obci systém včasné péče zaměřený na děti ze sociálně vyloučeného prostředí od nejranějšího věku?

PRINCIPY ŘEŠENÍ

Multidisciplinární přístup

Do řešení problematiky vzdělávání je třeba zapojit všechny, kteří mohou přispět k vytvoření pozitivního prostředí pro děti ve škole i mimo školu.

Reakce na speciální vzdělávací potřeby

Pomocí vhodných sociálních služeb je třeba napravit handicap dětí, které spočívá v chybějícím zázemí, které je ke kvalitnímu vzdělání potřeba. Jde o investici do budoucnosti těchto dětí. Klíčovým principem je kombinovaná intervence – vzdělávací a sociální, popř. i zdravotní.

Individuální a nediskriminující přístup, včasná péče

Případy výchovných a vzdělávacích problémů dětí ze sociálně vyloučeného prostředí je třeba řešit vždy individuálně. Základním principem inkluzivního vzdělávání je reagovat na potřeby každého dítěte vhodným opatřením, aby bylo zajištěno plné rozvinutí jeho vzdělávacího potenciálu.

Škola, kam se děti těší

Školní docházku, kterou řada lidí ze sociálně vyloučených lokalit může považovat za nepříjemnou povinnost, je dobré vhodnými prostředky zatraktivnit pro děti i jejich rodiče. Rodiče dětí je důležité zapojovat do školních aktivit a školu tak učinit součástí komunity občanů.

Prevence výchovných problémů

Řadě výchovných problémů sociálně znevýhodněných dětí lze předejít včasnou detekcí a preventivními nástroji ve škole (preventivní programy ve školách) i v rodině (spolupráce OSPOD a neziskových organizací).

Kulturně neutrální pedagogicko-psychologické poradenství

Pedagogicko-psychologické poradny mohou prostřednictvím kulturně nezatížených testů zjišťovat skutečný vzdělávací potenciál i vzdělávací poruchy dětí a mohou zamezit vřazování dětí do praktických škol pouze ze sociálních důvodů. Mohou pomoci plánovat účinná opatření k vyrovnání vzdělávacích handicapů dětí ze sociálně znevýhodněného a kulturně odlišného prostředí.

AKTÉŘI

- Školy
- Obec (odbor školství, sociální odbor – orgány sociálně právní ochrany dětí)
- Mateřské školy
- Nevládní organizace
- Policie ČR
- Pedagogicko psychologické poradny
- Speciálně pedagogická centra

OPATŘENÍ

Předškolní vzdělávání

- přípravné třídy základních škol pomohou dětem překonat jejich sociální handicap

- podpora docházky v posledních ročnících mateřských škol
- nabídnout rodinám výhody, např. doučování a příprava na základní vzdělávání, doprava do školy, zájmové a sportovní kroužky

Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi

- důraz na preventivní práci s rodinou, plánování systematického zlepšování situace rodiny s akcentem na rozvoj dětí
- důraz na kombinaci sociální a vzdělávací intervence
- prevence rozvoje sociálně-patologického jednání dětí
- prevence odebírání dětí do ústavní péče

Multidisciplinární skupina

- pro efektivní řešení výchovných a vzdělávacích problémů je nutné vytvořit tým, který bude spolupracovat na bázi případových konferencí
- vhodnou platformou je např. komise pro sociálně právní ochranu dětí
- důležitá je včasná detekce problémů a vzájemná informovanost
- různé instituce mohou přispět různými opatřeními pro prevenci i nápravu problémů

Záškoláctví

- důležité je rozkrýt skutečné příčiny záškoláctví (problémy s dopravou, strach ze školy, rodinné problémy), a na nich založit možné řešení
- případné sankce koordinovat v rámci multidisciplinární skupiny

Inkluzivní vzdělávání

- zavedení podpůrných opatření podle individuálních potřeb žáků
- zavedení asistentů pedagoga ve třídách
- umístování dětí do školy v obci rovnoměrně, nikoliv do jedné základní školy

Zapojení nevládních organizací

- volnočasové aktivity pro děti ze sociálně vyloučeného prostředí od jejich nejranějšího věku
- zaměřené na doučování, školní kluby, zájmové kroužky ve škole
- sociálně aktivizační služby

Na stránkách www.socialni-zaclenovani.cz naleznete:

- informace k projektům předškolního vzdělávání
- informace k sociálně aktivizační službě pro rodiny s dětmi
- příklady multidisciplinárního řešení problematiky záškoláctví
- informace k projektům inkluzivního vzdělávání

BEZPEČNOST A PREVENCE KRIMINALITY

JAK SE TO JEVI

Sociálně vyloučená lokalita je spojená s vyšší mírou zločinnosti, a její obyvatelé jsou považováni za hlavní zdroj kriminality pro své okolí i pro celou obec. Ostatní občané se takovému místu raději vyhýbají, nechodí tam ani policisté, pokud přímo nemusí. S takovou lokalitou je kromě zločinů, jako jsou krádeže, podvody, lichva atd., spojována i řada dalších sociálně patologických jevů, především závislosti na drogách, alkoholu, gambling, vandalismus, prostituce... Sociálně vyloučená lokalita jako by byla prostorem, kde neplatí právo, a nikdo, ani policie neví, co s tím.

CO SE SKRÝVÁ POD POVRCHEM?

- Vyšší výskyt kriminality v sociálně vyloučených lokalitách je důsledek pokřivené situace a vztahů v ní.
- Policie ani nikdo další nemá většinou jasnou představu, co se uvnitř lokality děje, a jaká je skutečná struktura a úroveň kriminality.
- Hlavním zdrojem kriminality jsou především zadlužení, chudoba, nedostatek příležitostí k uplatnění a různé závislosti (gambling, alkohol, drogy).
- Kriminalitu v sociálně vyloučené lokalitě si lze představit jako pyramidu. Na jejím vrcholu stojí lidé, kteří zneužívají špatné sociální situace ostatních: jsou to lichváři, drogoví dealaři, podvodníci, kuplíři, překupníci, vyděrači.
- Většina obyvatel lokality je vlastně obětí zločinů uvedené skupiny osob. Tyto zločiny jsou latentní, to znamená, že policie se o nich často vůbec nedozví.
- Velká část zločinů (především krádeže) je proto pouze důsledkem zločinů předchozích: lidé shánějí peníze na zaplacení lichvářských úroků, na drogy, na hrací automaty. Těmto zločinům je možné předejít odstraněním jejich příčiny uvnitř lokality.
- Obyvatelé sociálně vyloučených lokalit jsou zvyklí na to, že se o jejich situaci instituce příliš nezajímají, a že kriminalita, která se jich dotýká (jako obětí, i jako pachatelů), je téměř nepostizitelná. Mají nízké právní vědomí.
- Oběti trestné činnosti se málokdy domůžou pomoci od policie nebo od dalších institucí. Tím klesá jejich důvěra a respekt k zákonům a institucím.

- V sociálně vyloučených lokalitách se také vyskytuje celá škála sociálně patologických jevů přímo v rodinách – alkoholismus, týrání žen a dětí. Jejich výskyt je zapříčiněn velmi nízkou vnitřní sociální kontrolou v těchto lokalitách a jejich vnější izolací.
- Nízká míra sociální kontroly má devastující vliv především na děti a mládež. Jim se nedostává potřebné sociální infrastruktury včetně míst pro pozitivní trávení volného času.

OTÁZKY PRO VÁS

- Máte Vy nebo policie ve Vaší obci dostatečné informace o kriminalitě v sociálně vyloučené lokalitě? O její úrovni a struktuře?
- Je ve Vaší obci rozlišitelná pyramidální struktura této kriminality? Tedy primární závažnější zločiny, a sekundární kriminalita?
- Koná policie a městská policie pravidelně hlídkovou činnost v sociálně vyloučených lokalitách? Chodí při ní policisté a strážníci pěšky? Jsou policisté a strážníci školeni pro specifika práce ve vyloučených lokalitách?
- Je součástí lokální strategie prevence kriminality i program budování volnočasových center pro mládež a dalších prvků sociální infrastruktury v místech koncentrace sociální patologie?
- Zapojujete obyvatele vyloučených lokalit do plánování a realizace aktivit prevence kriminality?

PRINCIPY ŘEŠENÍ

Spolupráce

Bezpečnost v obci není jen záležitostí Policie ČR, také obec nebo nevládní organizace mají řadu využitelných pravomocí nebo dovedností – je třeba zapojit všechny, včetně veřejnosti a zástupců sociálně vyloučené lokality.

Plánování

Při nastavení priorit v bezpečnostních otázkách je nutné zachytit nejprve původce kriminality (např. drogové dealery, lichváře, překupníky). V lokalitě nesmí vzniknout dojem, že policie někomu nadřazuje.

Profesionální a korektní přístup ke všem

Policisté i úředníci tak zvýší důvěru sociálně vyloučených v zákonnost a instituce ve Vaší obci.

Respektovat specifika sociálního vyloučení

Prostředí sociálně vyloučených lokalit vyžaduje specifické dovednosti policistů, strážníků i úředníků – např. zvládání konfliktů, respektování jinakosti, zvládání vlastní frustrace.

Předcházení patologickému jednání

Eliminace příčin kriminality může značně snížit její úroveň. Vhodné volnočasové aktivity vytvoří alternativní možnosti trávení času pro děti i dospělé.

AKTÉŘI

- Policie ČR
- Obec (bezpečnostní komise, koordinátor prevence, komunitní plánování...)
- Městská nebo obecní policie
- Nevládní organizace
- Školy
- Probační a mediační služba

OPATŘENÍ

Koordinační dohody

- uzavírají se mezi obcí a Policií ČR
- upraví spolupráci a priority v oblasti bezpečnosti
- stanoví závazky zúčastněných stran

Community policing

- lokalitu má na starosti stálá skupina policistů
- pomáhá policii získat důvěru veřejnosti
- pravidelné pochůzky mají značný preventivní dopad
- jde o opatření Policie ČR, do kterého se obec může zapojit a podpořit jej

Vzdělávání a trénink policistů

- iniciovat supervize, komunikační tréninky

a tematické vzdělávání

- pomohou policistům a strážníkům dobře zvládnout práci v sociálně vyloučené lokalitě

Prevence kriminality

- prevence omezí příležitosti i zisky z páchaní zločinu
- na základě zpracované koncepce prevence kriminality se do ní může zapojit i veřejnost

Sociální práce

- specializované formy terénní sociální práce
- pomáhá sociálně vyloučeným lidem, kteří se stali obětí zločinu
- asistence při jednání s policií a dalšími úřady

Regulace výherních automatů

- obec může vyhláškou omezit provoz hracích automatů
- ve spolupráci s MF lze takto omezit i provoz videoloterních terminálů

Volnočasové aktivity

- smysluplné využití času vytváří alternativu pro děti a mládež
- snížení rizika patologického jednání
- inkluze do společnosti
- komunitní a nízkoprahová centra, sport, zájmy a vzdělávání
- jsou vhodné i pro dospělé (sport, kultura, tvůrčí dílny)

Prevence na školách

- včasná detekce patologických jevů (šikana, drogy, alkohol, sexuální zneužívání apod.)
- schránky důvěry a spolupráce především se sociálními odbory nebo policií
- preventivní přednášky pro děti

Na stránkách www.socialni-zaclenovani.cz naleznete:

- příklady koordinačních dohod mezi obcemi a Policií ČR
- informace k projektům community policing
- informace o možném vzdělávání a tréninku pro policisty
- metodiku pro práci sociálního asistenta pro trestní řízení
- informací k prevenci kriminality, volnočasovým aktivitám a prevenci na školách
- informace k možné regulaci výherních automatů

POZNÁMKY

POZNÁMKY